

Еколого-натуралістичні заклади позашкільної освіти Хмельниччини: організаційно-методичні аспекти діяльності

Василь КЛИМЧУК,

директор Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді

Для удосконалення та підвищення ефективності еколого-натуралістичної роботи в навчальних закладах області з ініціативи Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді (облЕНЦУМ) було організовано заходи обласного рівня й підготовлено проекти відповідно до наказів та інформаційних листів обласного управління освіти і науки, а також план Комплексних заходів з екологічної освіти і виховання учнівської молоді Хмельниччини на 2006–2010 рр., затверджений спільним наказом обласного управління освіти і науки та Держуправління охорони навколишнього природного середовища. Такі регіональні плани комплексних заходів були розроблені в усіх районах та містах області, що сприяло реалізації педагогічними колективами Хмельниччини завдань екологічної освіти і виховання підростаючого покоління, визначених Державною та обласною програмами розвитку позашкільних навчальних закладів на 2002–2008 рр.

Особлива увага приділяється збереженню і розвитку мережі закладів та дитячих об'єднань еколого-натуралістичного профілю, навчально-дослідних земельних ділянок, опорних шкіл, зростанню ролі й підвищенню ефективності координаційно-методичної та організаційно-масової роботи, підтримці діяльності педагогів-ентузіастів юннатівського руху, біологізації навчально-виховного процесу, формуванню екологічної культури підростаючого покоління.

У результаті вжитих заходів збережено еколого-натуралістичні заклади та їх основний кадровий потенціал. Поряд з обласним ЕНЦУМ сьогодні

на Хмельниччині працюють три міських еколого-натуралістичних центри та одна районна станція юннатів.

До складу Хмельницького облЕНЦУМ входять відділи: біології та сільського господарства, екології, організаційно-масової, організаційно-методичної, інформаційно-методичної, координаційної та науково-методичної роботи, працівники яких систематично здійснюють координаційно-методичну діяльність з питань екологічної освіти і виховання учнівської молоді навчально-виховних закладів області. На базі Центру проводяться профільні семінари, «круглі столи» та майстер-класи для педагогів, збори і конкурси творчих робіт юннатів області, масові еколого-натуралістичні заходи, дитячі науково-практичні конференції з питань дослідницько-натуралістичної та природоохоронної діяльності за участі науковців і провідних фахівців народного господарства.

Еколого-натуралістичні заклади приділяють значну увагу збереженню і зміцненню своєї матеріально-технічної бази, систематичному поповненню її новими технічними засобами навчання та іншим обладнанням. Завдяки власній наполегливості і підтримці керівників органів місцевої влади еколого-натуралістичним закладам області вдалося зберегти свої земельні ділянки. Сьогодні Хмельницькому облЕНЦУМ, відповідно до Державного акту на право постійного землекористування, належить 2,06 га землі, які займає навчально-дослідна земельна ділянка, зокрема: ягідник, плодовий сад з пасікою, квітники і дендрарії, орна земля. На 0,67 га розташовані будівлі та внутрішній двір.

У двох корпусах закладу створена необхідна для забезпечення навчально-виховного процесу матеріальна база. Обладнано десять навчальних кабінетів, зокрема біології, екології, акваріумістики, садівництва, бджільництва, охорони природи і квітництва. Працюють Музей хліба і Музей кімнатних рослин. На території закладу є мікродендрарій та екологічна стежка, стаціонарна навчальна теплиця, пасіка, альтанка «зеленого

класу», криниця, викопана власними силами у 2002 році.

Для потреб навчально-виховної та навчально-методичної роботи у Дунаєвецькій районній станції юннатів обладнано кабінети ботаніки, зоології, екологічний зал, методкабінет та земельна ділянка з плодовим садом загальною площею 0,69 га. З технічних засобів навчання є діапроектор «Пеленг», магнітофон «Ельф», кіноапарат «КПШ-4». Для забезпечення потреб навчально-виховного процесу використовується акваріум, роздатковий матеріал з ботаніки, зоології та екології.

Кам'янець-Подільський міський еколого-натуралістичний центр учнівської молоді має навчальний корпус з кабінетами, обладнаними для гурткової роботи, майстерню, складські кімнати, гараж, конюшню, сіноховище, підвал, теплицю, котельню. Крім того, на території закладу є навчально-дослідна земельна ділянка, живий куточок, лабораторія орнітології, теплиця, Музей хліба, «зелена світлиця». Також орендуються на умовах співпраці 13 приміщень на базі ЗОШ міста.

У Хмельницькому облЕНЦУМ працюють 34 гуртки відділу біології та сільського господарства: юних ботаніків-рослинників, акваріумістів, агрохіміків, рослинників, зоологів, генетиків-селекціонерів, овочівників, біології людини, садівників, бджолярів та 24 гуртки екологічного відділу: юних екологів, квітників, аматорів зеленої архітектури, екологічної біохімії, друзів природи, екологів-краєзнавців, знавців лікарських рослин.

У 2008 році в школах області створено більш як 2 тис. еколого-натуралістичних гуртків, якими охоплено близько 24 тис. школярів. Окрім гуртків, педагогами-ентузіастами створено 63 УВБ (УАТО), якими охоплено 3072 школярі, 72 учнівські лісництва, в яких задіяно 1730 дітей, та 857 екологічних загонів. Особливу увагу приділено роботі з обдарованою учнівською молоддю, набуттю гуртківцями знань у процесі самостійної дослідницької діяльності за завданнями науковців, залученню їх до участі в роботі Малої академії наук України, профільних еколого-натуралістичних заходах.

На базі Центру створено самостійну філію обласного територіального відділення МАН з хіміко-біологічним напрямом діяльності. Щороку вихованці закладу – члени МАН беруть участь в обласному етапі конкурсу-захисту науково-дослідних робіт, здобувають призові місця та вступають до вищих навчальних закладів.

Велику підтримку дослідницько-натуралістичній роботі обдарованих юннатів та школярів Хмельниччини надають науковці та викладачі Кам'янець-Подільського аграрного університету, Кам'янець-Подільського і Хмельницького національних університетів, наукові працівники Кам'янець-Подільського ботанічного саду, дослідної станції «Самчики» Старокостянтинівського району, Шарівського дослідницького господарства Ярмолинецького району, Пирогівського дослідницького господарства

«Зоря» Хмельницького району, Пасічнянського дослідницького господарства «Пасічне» Старосинявського району, Славуцької селекційної сортовипробувальної станції, Національного природного парку «Подільські Товтри». Чимало опорних шкіл області, що відіграють роль регіональних центрів з еколого-натуралістичної освіти учнівської молоді, плідно співпрацюють з науковцями. Так, Староушицька ЗОШ I-III ступенів екологічного напрямку Кам'янець-Подільського району (директор В.І. Ковтуняк) співпрацює з Технологічним університетом «Поділля», Кам'янець-Подільським національним університетом, Національним парком «Товтри», Держгоспом лікарських рослин «Староушицький», філією Кримської науково-дослідної станції лікарських рослин. Важливою умовою такої співпраці є підтримка й сприяння відділів та управлінь освіти.

Хмельницький облЕНЦУМ здійснює організаційно-методичне, інформаційно-методичне, науково-методичне забезпечення навчально-виховного процесу в навчальних закладах області з питань гурткової роботи, проведення дослідницько-натуралістичної та природоохоронної діяльності під час семінарів, семінарів-практикумів, практичних занять слухачів курсів Хмельницького ОІППО та забезпечує участь районних відділів і міських управлінь освіти в проведенні міжнародних дитячих екологічних симпозіумів, конгресів, науково-практичних конференцій та олімпіад.

Центр проводить значну роботу з вивчення і пропагування передового педагогічного досвіду, організації діяльності мережі опорних шкіл (центрів), яка сьогодні налічує 136 шкіл передового педагогічного досвіду, зокрема 44 школи дослідницько-натуралістичного профілю, 46 – екологічного і 46 – природоохоронного. Саме ці заклади, де успішно працюють дитячі еколого-натуралістичні об'єднання, очолювані педагогами-ентузіастами юннатівської справи, стали регіональними центрами еколого-натуралістичної освіти учнівської молоді, на базі яких проводиться відповідне навчання для педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл.

Педагоги облЕНЦУМ підготували й видрукували багато матеріалів навчально-методичного змісту. На допомогу вчителям навчальних закладів області було створено понад 80 методичних рекомендацій, порад і розробок заходів та занять у друкованому та електронному варіантах.

У 2003 році методичні матеріали обласного ЕНЦУМ були відзначені дипломом обласного управління освіти і науки. У 2004 році, спільно з Хмельницьким ОІППО, заклад підготував і видав збірник програм для гуртків, творчих об'єднань туристично-краєзнавчого та еколого-натуралістичного напрямів.

У 2007 році видано та направлено навчальним закладам області навчально-методичний посібник «Риби, земноводні, плазуни і звірі Хмельниччини» із серії «Фауна Поділля». А в квітні 2009 року вийшов з друку навчальний посібник «Птахи Хмельниччини»,

присвячений 85-річчю юннатівського руху в Україні, – це результат невтомної творчої праці керівника гуртків юних зоологів Центру В.Д. Говоруна.

Окрім друкованих видань, підготовлено електронний варіант збірника матеріалів навчально-методичного змісту з питань еколого-натуралістичної роботи на компакт-диску, який систематично оновлюється і надається щорічно в усі районні відділи та міські управління освіти, позашкільні заклади й опорні школи області. Значна частина матеріалів інформаційно-методичного змісту розміщена на електронному сайті закладу.

Про еколого-натуралістичну роботу юннатів, їхню участь у природоохоронних заходах та діяльність кращих педагогів області працівники облЕНЦУМ регулярно інформують педагогічну громадськість на сторінках обласної преси і в телевізійних програмах.

Виконуючи завдання Державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті та науці на 2006–2010 роки», розробленої Міністерством освіти і науки України на виконання Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування освіти в Україні», в Центрі проведено заходи щодо впровадження в навчально-виховний процес нових педагогічних концепцій, інноваційних освітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій та проведення юними натуралістами експериментально-дослідницької роботи.

З ініціативи педагогічного колективу Центру в закладі організовано експериментальний майданчик лабораторії діяльності позашкільних навчальних закладів Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, на базі якого здійснюється науково-методична робота з проблеми формування творчої та соціальної активності учнівської молоді засобами телекомунікаційних технологій у позашкільних навчальних закладах (керівник – доктор педагогічних наук, професор, учений секретар відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України Г.П. Пустовіт).

В основі педагогічної діяльності закладу – концепція формування екологічної культури учнівської молоді шляхом раціонального поєднання традиційних та інноваційних форм екологічної освіти, дослідницько-експериментальної та природоохоронної роботи.

У своєму розпорядженні кожен працівник Центру сьогодні має інформаційно-телекомунікаційну систему з власною швидкодіючою бездротовою локальною радіомережею Інтернет «Unnat – Radio», потужним сервером і базовим радіопередавачем інформації, яку педагоги та юннати можуть сприймати в будь-якому навчальному кабінеті за допомогою комп'ютерів. Регулярно використовуються мультимедійний проектор «Leater LX 402» з екраном, широкоформатний плазмодий TV-монітор «LG» та LCD TV-монітор «Samsung» у комплекті з комп'ютерною і цифровою відеотехнікою,

які забезпечують педагогам і методистам високу якість демонстрації відеоматеріалів та їх озвучення під час навчальних занять, масових заходів, дитячих науково-практичних конференцій, профільних конкурсів на секціях обласних зборів юннатів, семінарів для педагогів, «круглих столів», тренінгів, конференцій, практичних занять на курсах підвищення кваліфікації вчителів тощо.

Використання електронних ТЗН та комп'ютерних технологій на гурткових заняттях здійснюється у двох напрямках:

- комп'ютерна підтримка навчального предмета, що виражається у використанні стандартного програмного забезпечення з біології, екології (мультимедійних енциклопедій, електронних підручників тощо);

- розроблення занять, що супроводжуються використанням комп'ютера з мультимедійним проектором і широкоформатним монітором та ретельно дібраного відеоряду, який допомагає ілюструвати теоретичний матеріал заняття гуртка.

Підготовлено методичку використання педагогами комп'ютерно орієнтованих технологій на різних етапах занять гуртка.

Для слухачів еколого-біологічної секції МАН створена методика проведення геоботанічних досліджень у природі, а для кращого ознайомлення дітей з науковими методами дослідження розроблена методика польових досліджень лишайників в умовах міста. Сплановано тематику демонстраційних дослідів у гуртках «Ботаніки-рослиники».

Використовується пакет програм для тестування гуртківців з питань профілактики захворювання на СНІД та шкідливих звичок; власний каталог електронних адрес біологічних сайтів, за допомогою яких можна знайти різноманітну інформацію.

Застосування на дослідних ділянках, теоретичних і практичних заняттях у лабораторіях, теплиці та навчальних кабінетах комп'ютерно орієнтованої технології навчання докорінно змінює діяльність педагога на заняттях гуртка. Він є не тільки носієм інформації, а й значною мірою консультантом і координатором роботи вихованців із самостійного оволодіння навчальним матеріалом.

Керівникам гуртків надається необхідна методична допомога в плануванні навчальних занять і масових еколого-натуралістичних заходів з використанням сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій та технічних засобів навчання, створено портфолію науково-методичного супроводу їхньої діяльності.

Комплексне методичне забезпечення навчально-виховного процесу в закладі сприяє реалізації навчальної, виховної та розвивальної мети навчання і складається з:

- навчальної документації – навчальних планів, навчальних програм, комплектів перспективно-тематичних планів з усіх тем гуртків, планів занять;

- навчальних засобів для учнів – підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій,

підготовлених керівниками гуртків, довідників, збірників задач і завдань для вправ і самостійних робіт, інструкційно-технологічної документації тощо;

– дидактичних засобів – посібників і наочного приладдя, технічних засобів навчання, демонстраційного обладнання, програмного забезпечення для комп'ютерної техніки тощо;

– збірника матеріалів навчально-методичного змісту для педагогічних працівників закладів освіти – власні методичні розробки керівників гуртків, методичні рекомендації, навчально-методичні посібники, інформаційні матеріали про передовий педагогічний досвід.

У результаті активної методичної підтримки за проведення новітніх навчальних інформаційно-телекомунікаційних технологій відбувається докорінна перебудова процесу навчання, який якісно відрізняється від традиційного, стимулює самостійну навчальну діяльність школярів, пізнання ними нового та їх усебічний розвиток.

Раціонально організоване науково-методичне забезпечення занять у гуртках з використанням

новітніх технологій дало змогу підвищити інформаційну насиченість, поліпшити наочність навчального матеріалу, розширити можливості для самостійної пізнавальної діяльності учнів і активізувати їхнє мислення, досягнути інтегрального результату педагогічної діяльності керівника гуртка, вчителя біології.

Удосконалення навчально-виховного процесу, його науково-методичного забезпечення, запровадження нових форм і методів діяльності, підвищення майстерності педагогічних працівників є головними завданнями у роботі Хмельницького облЕНЦУМ, де задовольняються потреби педагогічних працівників (керівників гуртків, секцій, клубів, груп та інших творчих дитячих об'єднань) в оволодінні передовою технологією навчання і виховання, у вивченні досягнень сучасної наукової думки, які покликані розвивати творчий потенціал педагога, вдосконалювати його методичну культуру та забезпечувати належний рівень навчання і виховання підростаючого покоління.

Екологічне землеробство як напрям дослідницької роботи вихованців позашкільних закладів освіти Житомирщини

Віра ЛАБУНСЬКА,

директор Житомирського обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, заслужений працівник освіти України

Значний антропогенний тиск на природу, який чинився протягом декількох століть, призвів до суттєвих, іноді незворотних порушень рівноваги у багатьох ланках довкілля. Нині особливу тривогу викликає здоров'я молодого покоління. За даними сучасних медичних досліджень, у значної кількості підлітків виявлено захворювання серцево-судинної, травної та ендокринної систем, порушення захисних та адаптивних функцій організму. Причина цього – погана якість питної води та продуктів харчування, які вживають діти змалку. Для запобігання негативному впливу на організм небезпечних речовин, що містяться у воді та їжі, для вилучення

генетично модифікованих продуктів з раціону людини, для надання процесу харчування його основних фізіологічних функцій (жити, а не отруєвати) необхідно розвивати в Україні напрям, який вважається перспективним у багатьох країнах світу і цілком виправдовує себе, – екологічне землеробство. Причому залучати до цієї діяльності й учнів середніх та спеціальних шкіл. Саме вони є представниками покоління, якому без належного розвитку екологічного землеробства, за прогнозами вчених, зберегти повноцінні умови життя і залишити після себе здорових нащадків буде досить складно.

Над цими питаннями працюють у Житомирському обласному центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, педагогічні працівники якого активно залучають своїх вихованців до здійснення дослідницької роботи в екологічному, природоохоронному напрямках, а в останні роки – в галузі екологічного землеробства, що значно розширює творчі можливості молоді. Ця галузь є альтернативою не тільки традиційному